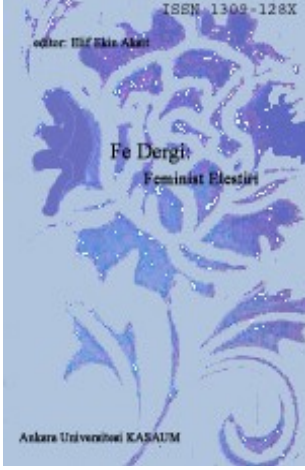

Yayımlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM

Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri Cilt 6, Sayı 1
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

Sokakta bir gazeteci: Suat Derviş
Feryal Saygılıgil

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 2 Haziran 2014

Bu makaleyi alıntılanmak için: Feryal Saygılıgil, "Sokakta bir gazeteci: Suat Derviş" *Fe Dergi* 6, no. 1 (2014), 18-26.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/11_2.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Sokakta bir gazeteci: Suat Derviş Feryal Saygılıgil¹

Bu çalışmada Suat Derviş'in (1903–1972) gazeteci kimliğiyle 1930'lu yılların ikinci yarısında Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanmış olduğu yoksullarla, evsizlerle, hastalarla, işsizlerle, işçi kadınlarla, genç kadınlarla, çocuklarla yapmış olduğu röportajları gündeme getirilecektir. 1920'li yıllardan itibaren Suat Derviş'in çeşitli gazete ve dergilerde yazıları yayımlanmaya başlar. 1932 yılında gazeteciliği meslek edinir; bu yıllarda romanları da gazete ve dergilerde tefrika halinde yayımlanmaya devam eder. Suat Derviş'in politik kimliğinin gölgesinde kalan gazetecilik kimliği gereği kadar irdelenmemiştir. Derviş'in yaptığı röportajlar üzerinden hem bir kadın gazeteci olarak duruşu hem de adı geçen dönemde Cumhuriyet Gazetesi'nde sesleri duyurulanların dile getirdikleri tartışılmaya çalışılacaktır. Çalışmanın erken Cumhuriyet dönemi emek tarihi çalışmalarına bir katkı sunması amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Suat Derviş, Cumhuriyet Gazetesi, erken dönem cumhuriyet dönemi, emek tarihi, yoksulluk

A Journalist on the streets: Suat Derviş

In this study interviews conducted with the poor, homeless, patients, unemployed, women workers, young women and children by Suat Derviş (1903-1972) in the second half of the 1930s, published in the daily paper Cumhuriyet will be focused upon. After the 1920s writings of Suat Derviş were published in various newspapers and magazines. She assumed journalism as a profession in 1932 and her novels continued to be published in the newspapers and magazines in these years.

Suat Derviş's journalist identity was overshadowed by her political identity and this has not been analysed enough so far. Over the interviews made by Derviş, her stance as a female journalist and the issues depicted by those who were given a voice in the Daily Cumhuriyet in the mentioned period will be discussed. The aim of the study is to contribute to labor history of the early Republican era.

Keywords: Suat Derviş, Daily Cumhuriyet, early Republican era, labor history, poverty.

Giriş

“Dar kaldırımlar bozuk bir sokak, beceriksiz bir çocuk eli ile yapılmış bir çizgi gibi kıvrıla kıvrıla uzanıyor. Havanın çok güneşli olmasına rağmen, bir türlü kuruyamayan bir çirkef birikintisi önünde yalın ayaklı, yırtık ve kirli elbiseli çocuklar toplanmış... ‘Burası güneş almaz mı hiç?’ diye sordum. Hayır’ cevabını verdi. ‘Ya rutubet?’ diyecek oldum acı acı güldü.” (Suat Derviş, “İstanbul halkı nerelerde otururlar”, *Cumhuriyet*, 25 Mayıs 1935, s.4.)

Suat Derviş, hem edebiyatçı hem siyasetçi hem de gazeteci kimliğiyle müstesna bir şahsiyettir. Yakın dostu Rasih Nuri İleri'ye göre, “ilk gazetecilik günlerinden itibaren profesyonel bir yazardır ve ilk yazısını bile para alarak yazdığını söyler”¹. Bu yazıda Derviş'in gazeteci kimliği *Cumhuriyet Gazetesi*'nde yaptığı röportajlardan yola çıkarak irdelenecektir. Aşağıda ayrıntısıyla değinilecek olan gazeteci kimliği, çevresinde olan bitenlere karşı kayıtsız kalmayışi, haksızlıkları sorgulayışi daha sonra belirginleşecek olan siyasi kimliğinin oluşumunda da şüphesiz rol oynar.

Suat Derviş, 1903 yılında Saadet ismiyle İstanbul'da aristokrat bir ailenin kızı olarak dünyaya gelir. Tanınmış bir aileye mensuptur². Küçük yaşta yabancı mürebbiyesinden ana dili gibi Fransızca öğrenir. Orta öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra 1919–1920 yıllarında ablası Hamiyet Hanım'la birlikte Berlin'e gider. Onunla birlikte Sternisches Konservatuarı'nın şan ve piyano bölümlerine yazılır. Ancak, müzik eğitiminin

¹ İstanbul Arel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

pek de ona uygun olmadığını, zaman ayıramayacağını düşünerek Edebiyat Fakültesine kayıt yaptırır ve felsefe derslerine devam eder. Ayrı ayrı zamanlarda on yıl kadar Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde ve özellikle Almanya'da bulunur.

İlk romanı *Kara Kitap*'tır (1920). Bu eseri *Hiçbiri* (1921) izler. 1920'li yıllardan itibaren çeşitli gazete ve dergilerde yazıları yayımlanmaya başlanır. Babasının ölümü üzerine 1932'de Türkiye'ye gelir ve gazeteciliği meslek edinir. Bu arada romanlarını da gazetelerde tefrika halinde yayımlamaya devam eder. 1940-41 yılları arasında yayımlanan *Yeni Edebiyat Dergisi* büyük ölçüde onun yönetimi altında çıkar. Orhan Kemal, Atilla İlhan, A.Kadir, Hasan İzzettin Dinamo gibi yazar ve şairler bu dergide bir araya gelirler. 1939 yılında *Hiç*, 1944 yılında *Niçin Sovyetler Birliği'nin Dostuyum?*, 1945 yılında ise *Çılgın Gibi* isimli romanları yayımlanır. Türkiye Komünist Partisi'nin Ankara Teşkilatı'yla ilgili olarak yargılanır ve hapse girer: "Derviş kızı 319'da İstanbul'da Hasna'dan doğma, evli, çocuksuz, muharrir... tahsili hususi, 10.03.944'te yakalanmış, ve 6.11.944'te salıverilmiş Saadet Baraner."³ Hapisten sonraki günlerde Suat Derviş geçim sıkıntısına düşer. Tekrar tutuklanma olasılığı bulunduğundan 1953 yılında Paris'e gider. *Ankara Mahpusu* ve *Fosforlu Cevriye* romanlarını orada yazar. 1963 yılında eşinin (Reşat Fuat Baraner) hapisten çıkması üzerine Türkiye'ye döner. 1963-64 yılları arasında *Gece Postası*'nda yayımlanan *Aksaray'dan Bir Perihan* ise en önemli romanları arasındadır. Suat Derviş, 1970'de Neriman Hikmet'le birlikte Türkiye Devrimci Kadınlar Derneği'ni kurar. Birçok kez gözaltına alınır. Evi, son günlerine kadar eski arkadaşlarının, devrimci gençlerin uğradır⁴. Derviş, İleri'nin deyimiyle⁵ "12 Mart döneminde" 23 Temmuz 1972 yılında İstanbul'da yaşamını kaybeder.

Suat Derviş'in politik kişiliğinin gölgesinde kalan yazarlık özellikle de gazetecilik kimliği yeteri kadar irdelenmemiştir. Derviş, 1932 yılında, babasının ölümünden sonra Almanya'dan Türkiye'ye döner. Ayağının tozuyla günlük gazetelerde fıkra yazarlığı, kısa biyografi yazarlığı, çeviriler yapar. Tefrika romanları ve röportajları yayımlanır. Zekeriya Sertel'in kurmuş olduğu *Son Posta*'da çalışmaya başlar⁶. Ardından *Cumhuriyet* gazetesiyle birlikte gazetecilik yaşamı devam eder. "Muharrirliğine" yani yazarlığına bakışı son derece özgüvenlidir. 1936 yılında başka yazarlarla girdiği polemikte muharrirliğine ilişkin düşünceleri şöyledir:

"Suat Derviş'e verilen 'titir'e acıyoruz deniliyor. Acaba bana verilen hangi unvana acıyorlar? Ben ne kontesim, ne düşes, ne kraliçe, ne profesör, ne meclisi idare azası, ne de saylavım. Ben muharririm. Hakkımda daha müsamahakâr olanlar edibdir diyorlar. Eğer acıdıkları unvan muharrir unvanıysa yook baylar! Ona ilişemezsiniz, bunu bana kimse babasının kesesinden rüşvet, iane, sadaka veya taltif makamında vermedi. On altı yaşından beri tam on altı sene çalışarak onu kazandım. Hem de nasıl çalışarak. O unvan benim yegâne servetim, biricik iftiharım ve ekmeğimdir"⁷.

Bu çalışmada tam da yukarıdaki satırları telaffuz ettiği sıralarda çalıştığı (1935-1936 yıllarında) *Cumhuriyet Gazetesi*'nde yayınlanmış hayatın içindeki insanlarla, yoksullarla, evsizlerle yaptığı röportajları ele alınacaktır. Böylelikle hem Suat Derviş'in bir kadın gazeteci olarak duruşu hem de adı geçen dönemde bir kadın gazeteci olmanın anlamı, konularının seçimi ve dile getiriş biçimi tartışılmaya çalışılacaktır.

II. Meşrutiyet Döneminden Erken Cumhuriyet'e Kadınların Dergi ve Gazetelerde Okur/Yazar-Okunan/Yazılan Olarak Yer Alışları

II. Meşrutiyet döneminde Osmanlı kadınları, kadın derneklerinde, kadın kulüplerinde, ayrıca gazetelerde, dergilerde, edebiyatta görünür ve aktif hale gelirler. Bu gelişmede önemli etken, Kırım savaşı, Balkan savaşı ve I. Dünya savaşında kadın emeğine ihtiyaç duyulmasıdır. Ayrıca İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kadın ve aileye yönelik politikaları da bu süreçte etkilidir. Ancak kadınların söylemleri ilerleme ve eğitimi konu alır, eş ve anne kimlikleri tartışılmaz.

II. Meşrutiyet döneminin ilk kadın dergilerinden biri *Demet*'tir. (30 Eylül 1908-11 Kasım 1908). Yedi sayı yayımlanır. Derginin ilk sayılarında kadından çok erkek yazara rastlanır. Dergide kadınların eğitimi, çocuk eğitimi, kadın terbiyesi, yüz bakımı, moda en çok işlenen konulardır. Ayrıca çok az olmakla birlikte siyasetle ilgili yazılar da çıkar. Bu yazılar sayesinde kadınlar ilk kez siyasi makaleler okumaya başlarlar. İsmet Hakkı Hanım burada çıkan bir yazısında yaradılış olarak erkeklerin kadınlardan üstün olduğu iddialarını tamamen reddeder. Fransa'da Madam Curie'den, İngiltere'de süfrajetlerden örnekler verir⁸.

1913-1914 ve 1918-1921 yılları arasında yayımlanan ve savaş nedeniyle 1914-1918 yılları arasında yayımına ara verilen *Kadınlar Dünyası* dergisi kadın hakları mücadelesini başlatır ve Osmanlı kadını ile ilgili önemli bilgiler verir. Kurucusu Ulviye Mevlan'a göre en önemli sorun kadınların üretici değil, tüketici olmasıdır. Ulviye Mevlan'ın temel hedefi kadınlığı uyandırıp bilinçlendirmek, üretken hale getirmektir⁹. Dergiye göre kadınlar ancak hemcinsleriyle dayanışma içinde sorunlarına çare bulabilirler. Kadınlar dergiye gönderdikleri

mektuplarda, dergi çıkmadan önceki umutsuzluklarını açıklarlar, bu durumu böyle bir derginin olmayışına bağlarlar. Dergiyi çıkaranların çoğu savaşta hemşire olarak cephe gerisinde görev alır. Osmanlı kadınının fotoğrafı ilk kez bu dergide yayımlanır. Amacı, üslubu, içeriği, faaliyetleri ve okur düzeyiyle *Kadınlar Dünyası* kendinden önce çıkmış dergilerden farklı bir yere sahiptir, kadınların hak arama mücadelesini yansıtır.

II. Meşrutiyet döneminin ardından kadınlar için çıkan başka bir dergiden söz etmek anlamlı olur: *İnci* (1 Şubat 1919- 1 Nisan 1921). Bu dergi 37 sayı yayımlanır. 27. sayıdan sonra *Yeni İnci* adıyla çıkar. Sahibi Sedat Simavi, müdürü ise Selahaddin Hüsnü'dür. *İnci*, o güne kadar çıkmış olan kadın dergilerinden farklı özelliklere sahiptir. Batılı bir dergi görünümündedir. Aylık olarak yayımlanır. Kapakta renkli kadın illüstrasyonları kullanılır, iç sayfalarda da yazılar çerçeve içine alınır. İçeriği de diğer kadın dergilerinden oldukça farklı olup magazin dergisi niteliğindedir. Dergide moda, edebiyat, röportaj, çocuk bakımı ve okur mektuplarına sıkça rastlanmakta; kadının aile yaşamına bir ölçüde rehberlik etmektedir. 22. sayısından sonra on beş günde bir yayımlanmaya başlar ve edebiyat dergisi olduğunu belirtir. *İnci*, Osmanlı'da aristokrat kadının yerini batılı kadına bıraktığını vurgular. Dergide yer alan yazılar daha çok erkeklerin kadınlara yönelik düşünceleridir. Kadının "anne" ve "ev kadını" yönü ön plana çıkartılır. Derginin politikasına göre kadın, dışarıda da çalışsa iyi bir aile kadını, evini düzenlemesini bilen bir ev kadını olabilmelidir. Evinin idaresini yabancı ellere vermemeli, gerektiğinde mutfağa girip akşam yemeğini hazırlayabilmelidir.

Osmanlı'nın son döneminde yayımlanan kadınlara yönelik diğer dergilerden biri olan *Süs* (16 Haziran 1923-26 Temmuz 1924) ise 55 sayı yayımlanmıştır. Mehmet Rauf tarafından çıkarılan bu dergide kadınları ilgilendiren anketlerde muhatap olarak yalnızca erkekler alınır. Dönemin aydınlarına kadınlar hakkında sorular sorulmaktadır. Derginin yazarlarının çoğunu da erkekler oluşturur. Cenap Şahabettin, Reşat Nuri, Abdülhak Hamit gibi dönemin önemli edebiyatçılarının imzalarına rastlamak mümkündür.

II. Meşrutiyet ve I.Dünya savaşı dönemi boyunca yükselen milliyetçilikle birlikte, kadının çocuk yetiştirmedeki rolü Ziya Gökalp ve diğerleri tarafından Türk milletinin ihtiyaçlarına bağlanır ve kadının erkeğe refakatçi olabileceği ya da olması gerektiği konusuyla birleşir. Aynı zamanda "milleti eğitmek ve erkeği doğru yola yöneltmek de" onun görevidir denmektedir. Annelik vatan vazifesi olarak görülmeye başlanır.

Kadınlar savaş zamanlarında oldukça etkin rol oynarlar. Dönemin ünlü kadınları vatan sevgisini konu alan nutuklar verirler, nutuklardan sonra salondaki kadınlar kürk, mücevher ve para gibi değerli eşyalarını orduya bağışlarlar.

Ancak tüm bunlar kadının kamusal alana çıkmasına katkıda bulunuyorsa da Osmanlı'da kadınların II. Meşrutiyet'ten sonra belirginleşen hak alma mücadeleleri özellikle 1920'lere doğru gittikçe geriler. Vatandaşın menfaati her şeyin önüne geçer. Bu zaman diliminde *Kadınlar Dünyası* dergisinin yayımlanmaması da bir tesadüf değildir. Kadınlar kendi haklarından fedakârlık yaparlar, ülkenin kurtuluşunu her şeyin önünde görürler. Dönemin hatip kadınlarından Nakiye Elgün 13 Ocak 1920'de Sultanahmet Meydanı'nda yaptığı konuşmada şöyle seslenir:

"Efendiler, size bu memleketin bir kadını sıfatıyla hitap ediyorum. Fatih'in, Selim'in, Süleyman'ın mezarlarını, ecdadının ebedi abideleri olan camileri, türbeleri bırakıp çıkacak içinizde bir erkek var mıdır? Ben tasavvur etmiyorum, çıkmayacaksınız, bırakmayacaksınız. Biz de daima sizinle beraber olacağız.

Hayatından ziyade sevdiği evladını vatan sevgisine feda eden kadınlarımızın can ile sevdiği İstanbul için canını feda edeceğine elbette inanırsınız."¹⁰

Mitinglerde konuşan kadınların çoğu öğretmen veya İnas Darülfünun'da okuyan öğrencilerdir. Kadınlar bizzat milli mücadelede erkeklerle birlikte onların yanında yer alırlar. Örneğin Halide Edip, gönüllü olarak cephede savaşır. Hatta cephedeki başarılarından dolayı onbaşı rütbesine yükseltilir. Aynı dönemde *İnci*, *Süs* gibi dergiler savaştan sonra da beklenen kadın tipini çizmektedir: "Ev kadını", "iyi anne" ve "iyi eş".

Savaş sonrası erken cumhuriyet döneminin en popüler dergisi olan *Yedigün* dergisinde¹¹ yer alan yazılara bakmak toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili yeterince fikir vermektedir¹². Kadınların çalışması aile yaşamını ihmal edeceği gerekçesi ile hoş görülmez. Hatta daha da ileri gidilerek kadınların hangi meslekte çalışması gerektiğinin sınırları çizilir. Kadının eline kalem yakıştırılmaz, buse ya da yüzük yakıştırılır. Kalem kadın elinin zarafetini kaybettirir. Bu yaklaşım tarihten de bir kaç örnek verilerek desteklenir¹³.

Sözü geçen dönemde kadınların çalışmasının hoş görülmesi yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi belli sınırlar içinde, belirli meslekler çerçevesindedir¹⁴. Gazetecilik Nezihe Muhittin, Şükûfe Nihal, Halide Edip Adıvar, Cahit Uçuk gibi muharrir kadınların fıkra yazarı olarak kalem oynatabildikleri bir meslek olsa da -ki bu da hiç azımsanamaz- muhabir olmak, kalıpların dışına çıkmak, bunu tercih etmek başka bir şeydir.

Gazeteci Suat Derviş

Suat Derviş ondan beklenen toplumsal cinsiyet rolüne karşı çıkar ve erkeklerin alanı olan sokağı tercih eder. Gerçekten de onun belki de en ayırt edici tarafı sokakta olması ve sokaktaki insanın sesini duyurmaya çalışmasıdır. Röportajlarıyla İstanbul'un adeta yoksulluk haritasını çıkarır. Küçük esnaftan, işçiye, hamala, çocuk işçiye, sokak çocuklarına, kadınlara, iş arayan genç kadınlara, gündelikçiye, sokakta yaşayan esrarkeşe, işsive, mağara kovuğu gibi yerde barınanlara, bekâr odalarına, Taşhan'ın muhacir kiracılarına kadar gazeteci kimliğiyle söyleşi yapar. Röportajlarının giriş bölümlerinde insanları ve mekânları tasvir edişi edebiyatçı kaleminin güçlü izlerini taşır.

1923–1946 yılları arasındaki tek parti dönemi hiçbir muhalefete izin vermeyen otoriter bir dönemdir. Bu dönemde kabul edilen 1924 Anayasası'nda sosyal güvenliğe ilişkin özel bir madde bulunmaz ve bu konuda herhangi bir düzenleme ya da önlem öngörmez; 1945 yılına kadar sosyal güvenlikle ilgili bir düzenleme söz konusu değildir¹⁵. 8 Haziran 1936'da kabul edilen, çalışma yaşamını her yönüyle düzenlemeyi amaçlayan ve 1937 yılında yürürlüğe girmesi öngörülen 3008 sayılı İş Kanunu ise İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasının hemen ardından uygulamaya koyulan Mili Koruma Kanunu'yla (18 Ocak 1940) rafa kaldırılır.¹⁶ Dolayısıyla 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde işçi temsilcilerinin bazı talepleri kabul edilmiş olsa da¹⁷ aşağıda sözü geçen dönem çalışma koşullarını düzenleyen kapsamlı bir iş kanunundan söz etmek olası değildir.

Suat Derviş'in, işçilerin yaşam koşullarını anlatan ve emek tarihi açısından son derece önemli röportaj dizilerinden birisi, 26 Mart–18 Nisan 1936 tarihleri arasında yayımlanan “Günü Gününe Yaşayanlarımız” başlıklı olanıdır. Derviş işsizlerle, iş kazası yüzünden işinden olanlarla, kadın işçilerle, kapı kapı iş arayanlarla, esrarkeşlerle konuşur. Röportaj dizisinde en çok göze çarpan, iş kazasında sakatlandığı için işten atılan işçileri gündeme getirmesidir. Gözleri bozulunca müretteplikten atılan ve beş senedir işsiz bir adamla gerçekleştirdiği röportaj bunlardan birisidir¹⁸. Eski tramvay şirketi işçilerinden İsmail'in hikâyesi bir diğeridir. İsmail'in dalgınlıkla yaptığı önemsiz bir hata bahane edilerek işine tazminatsız derhal son verilir. Karısı da amansız bir hastalıktan muzdariptir. Tek isteği iş bulup hasta karısına bakmaktır¹⁹. Karadeniz vapurunda vinçten kopan yükün altında kalınca bacakları dizlerinden kesilen hamal İslam ise isyanını şöyle dile getirir:

“Bu kadar aşikâr yalan olur mu? Bana, ne Karadeniz vapurunun şirketinden, ne Hilaliahmer'den, ne bir yardım cemiyetinden, ne de bir insandan en ufak bir muavenet yapılmadı... Çalıştığım zaman ailemi geçindiriyordum. Hâlbuki iş başında sakatlandım. Bir daha ismimi ağzına alan ‘şu bizim hamal İslam acaba ne oldu?’ diye soran kul kalmadı. Sakat olduksa insanlıktan çıkıp kafası ezilecek, ölmesi lazım gelen bir canavar mı olduk... Yoksa kimsede insanlık yok mu? Çalıştın mı senden iyisi yok. Bir de sakatlandın mı artık sana dönüp bakan kalmıyor”²⁰.

Askerden geldikten sonra işini kaybeden, fabrikada iş bulamayan ve seyyar satıcılık yapan Yakub da diğer işsiz mağdurlardandır²¹.

İş kazaları ve meslek hastalıkları sosyal güvenlik kapsamında olmadığından bu işçilerin hiçbir yasal güvencesi söz konusu değildir.

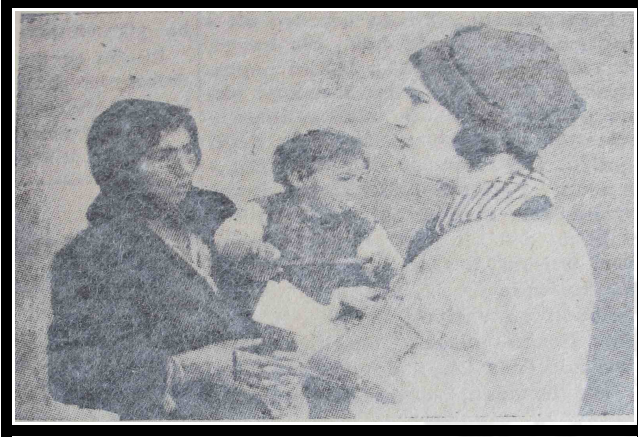
Kadınlar ve Barış

1935-1936'lı yıllar İtalya'da Musolini'nin, Almanya'da ise Hitler'in iktidarda olduğu, ülkelerin silahlandıkları yıllardır. Nasyonal Sosyalizm kadın erkek eşitliğine karşıdır ve kadınların biyolojik cinsiyetlerini vurgulayarak eve dönmelerini bekler. Türkiye'de ise kadınlar seçme seçilme hakkını kazanmış (1934) ve 1 Mart 1935 tarihinde toplanan beşinci dönemde Türkiye Büyük Meclisi'nde on sekiz kadın milletvekili yer almıştır. Cumhuriyet Türkiye'si'nin batılı yüzünü temsil eden, eğitilmiş, iyi yetişmiş, seçkin pek çok kadın için Türkiye'de kadın sorunu halledilmiş; başka bir deyişle, “kadınlara hakları Atatürk tarafından bahşedilmiştir”²².

Sözü edilen dönemde batı demokrasilerinin asıl gündemini barış oluşturmaktadır. İki dünya savaşı arasındaki dönemde *Cumhuriyet Gazetesi* de barışı gündemde tutmakta ve Nasyonal Sosyalistlerin kadınların seslerini kısıtladıkları bir dönemde başta Şükufe Nihal,²³ Sabiha Zekeriya (Sertel)²⁴ ve Suat Derviş olmak üzere “aydın” kadınların görüşlerini dile getirmelerine önem vermektedir. Gazetenin sayfalarında barış, feminizm üzerinden tartışılır, kadınların feminizmle barış arasında kurdukları ilişkiye yer verilir: Üç kadın öğrenciye göre, “kadın yaratılıştan sulhçudur, onu birlik ve beraberlikle cemiyet işlerine faal yapmak lazımdır”²⁵ Felsefeci Belkis'a göre ise, “Sulhun anahtarı kadınların vereceği terbiyede değil, silah fabrikalarının susmasında aranmalıdır”²⁶. Kadınların sözü edilen dönemde barışı ne kadar önemsediklerini 9–22 Nisan 1935 tarihleri

arasında İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Kadınlar Birliği'nin on ikinci kongresinin temasının barış olmasından da öğreniyoruz. Türkiye'de kadınların siyasi haklarını elde etmiş olmaları nedeniyle kongre İstanbul'da düzenlenir. *Cumhuriyet gazetesi* de kongreyi yakından izler, sayfalarına taşır. Yıldız Sarayı'nda yapılan kongrede Derviş'in feministlerle yaptığı görüşmeler çok önem taşımaktadır²⁷.

Gazetenin sayfalarında kamusal alanda yer alabilen, kendilerini "kurtulmuş" kadınlar olarak gören, okumuş, eğitilmiş kadınların dünya meseleleriyle, siyasetle ilgili görüşleri yer alırken başta sağlıklı koşullarda barınma hakkı olmak üzere kreş sorunu, istihdam, sosyal güvenlikle ilgili birçok sorun yaşayan ve sesi duyulmayan, kıyıda kalmış kadınların meselelerinin ne olduğu, gündemlerini neyin oluşturduğunu Derviş'in röportajlarından izleyebiliyoruz.

Kadın İşçilerin hakları

Dünyanın önde gelen feministleriyle ısıtılı salonlarda görüşmeler yaptığı sıralarda kadın işçilerin yaşamlarına tanıklık etmek için sokaklardaki röportajlarını sürdürür. Yaşlanınca ya da sakatlanınca işten atılan, çalışırken çocuğunu bırakacak yer bulamayan kadın işçilerin sesi olur Derviş gazete sayfalarında. Bu kadınların öfkesi karşısında nutku tutulur: "Ben senelerce el kapılarında çalıştım. Hizmetçilik ettim. Ömrümü el kapısına vakfettim. Fakat şimdi yaşlandım. Yüzüme bakmıyorlar ve beni tutmak istemiyorlar."²⁸ "Çaresiz, kimsesiz kalan işçileri yazıyorsunuz değil mi?" diye tereddütle yaklaşır

kadınlar Derviş'le konuşmaya başlamadan önce. Dokuz yıl çalıştıktan sonra makine yüzünden parmağı sakatlanınca işten çıkarılan Ayşe, bir başka röportajın hikâyesidir²⁹. Makedeki arızayı anlayayım derken parmağı kopup sakat kalan ve yine işten atılan Fatma'nın hikâyesi Ayşe'ninkine benzerdir³⁰. "Ne yapalım burası Darülaceze değil, gözünü iyi ettir de öyle gel" diyerek gözleri bozulduğu için işten çıkarılan Hüsnü de yine sakatlanma sonrası işten atılan işçilerdendir³¹. İşçi Hacer'in anlattıkları da diğerlerinden farklı değildir³². Derviş, bu röportaj dizisi içinde kapı iş arayan bir işsizle de dolaşır. Yine işbaşında sakatlanma sonucu işten atılan aile üyelerinin öyküsünü içeren "hepsi işsiz kalan bir işçi ailesinin feci vaziyeti" isimli röportajını "çocuğu hastalanırsa kadın işçi ne yapar?" başlıklı röportaj izler. Reji'de çalışan kadın işçi çocuğu bırakacak yer bulamazsak açlıktan ölelim mi? diye, haykırır³³. Bu dizinin son röportajı ise oldukça anlamlıdır: "İşçi ailelerinde evlada kalan miras: Hayat Yükü". "Çocuklardan kime anasını sorsam: İş aramaya gitti cevabını alıyorum" der, Derviş³⁴. Böylelikle sanki yoksul çocukların zamanından önce büyüdüğünü ima eder. Derviş, bu röportaj dizisi bittikten bir sonraki gün "Beyoğlu çocukları temiz hava ve güneş istiyor" isimli bir yazı kaleme alır. Yine çocuklardır söz konusu olan ve Taksim bahçesine girmek için alınan duhuliyeye ücretinin çocuklardan alınmamasını talep eder belediyeden. Çocuklara da 23 Nisan Çocuk Bayramı vesilesiyle bu konuda dilekçe yazmalarını önerir. Bir anlamda onlara ilk vatandaşlık derslerini verir.

Erken cumhuriyet dönemi bir taraftan kadın işçi istihdamının arttığı ve çeşitlendiği, diğer taraftan ise kadın işçilerin büyük bir bölümünün olumsuz yaşama ve çalışma koşullarında bırakıldığı bir dönemdir³⁵. Kadın işçi sağlığı ve güvenliği konusu da erkek işçilerin durumundan farklı değildir. Tek parti döneminde hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. 1936 tarihli İş Kanunu'nda sözü geçen "gebe veya emzikli kadınlarla" ilgili düzenlemeler ve kreş hakkıyla ilgili nizamnameler ancak 1953 yılında çıkarılabilir³⁶.

Suat Derviş'in Diğer Röportaj Dizileri: Hastalar, Kimsesizler, Yoksullar, Çocuklar Nasıl Yaşıyorlar?

Milli Mücadele sonrası salgın hastalıklardan sayılan veremde ciddi bir artış gözükmektedir. Yoksulluk ve sefalet bu hastalığın en önemli müsebbibi sayılmaktadır. Bu hastalığın nedenlerini ve yarattığı sıkıntıları göstererek farkındalık yaratmak, mücadele için çözüm aramak, bu konuyla ilgili insanların seslerini duyurmak amacıyla 1936 yılının Ocak- Şubat aylarında verem hastalığına ilişkin "Acı Bir Anket" başlığı altında bir sokak araştırması yapar. İşsizliğe ve düşük ücretle çalıştırılmaya dikkat çeker. Verem hastalarıyla, onlara bakanlarla yani kadınlarla, hekimlerle görüşür. Hastanelerin, verem dispanserlerinin durumunu araştırır, gözlemler yapar.

Bu dizinin başlıkları şöyledir: “Parasız ve Kimsesiz Bir Annenin Feryadı: ‘Oğlum Verem’ Diyor”, “Veremlilerle Konuştum”, “Veremle Mücadele İçin Hastane Yeterli Değil”, “Doktorlarımız Ne Diyor?”, “Karım Veremden Öldü Ben de Veremim”, “Operatör Cemil’e Göre Evvela Sanatoryum”, “Açlıktan ve Veremden Ölen Delikanlı”, “13 Numaralı Evde Seyrettiğim Facia”, “Sanatoryum İdeal Bir Şeydir Önce Dispanser”, “Verem Dispanserinde Neler Gördüm”, “ilaç Alamadıktan Sonra Doktora Niye Gitmeli?”, “Veremle Mücadele İçin Geniş Teşkilat Lazım” gibi. Anketten çıkan sonuca göre verem hastalığının başlıca nedeni yine yoksulluk, bakımsızlık, hastaların kendi hallerine bırakılmaları ve devletin ilgisizliği olarak gözükmektedir.

Başka önemli bir röportaj dizisi, “Düne Nazaran Nasıl Yaşıyoruz?” başlığını taşır. 2 ile 17 Ocak 1936 tarihleri arasında, lokantacı, kapıcı, kumaşçı, kitapçı, mezat memuru, terzi, kasap, bakkal ile görüşerek “Anketten çıkan netice” başlığı altında görüşlerini yazar. Durum pek parlak gözükmemektedir, kimse halinden memnun değildir. Dünyanın müşterisinden eser yoktur. Kasap “Gazeteye yazacaksınız şunu da yazınız,” diye düşüncelerini şöyle özetler: “Halkı veremden korumak için etin fiyatı düşsün, mezbaha rüsumu azaltırsa biz de eti ucuz satabiliriz, herkes de alır,” diyerek o da verem hastalığının nedenlerinden biri olarak yetersiz beslenme sorununa dikkat çeker³⁷. Anketin sonucuna göre şoförden halkın tramvayı tercih ettiğini, garsondan eski hovardaların kalmadığını, kapıcıdan herkesin kendi işini kendinin gördüğünü ve ucuz yaşamak için elden geldiği kadar çalıştığını, kasaptan halkın ete perhiz ettiğini, bakkaldan masraf yapan cömert müşterinin artık kalmadığını, kadın berberinden müşterinin taksitle permanent yaptırmak istediğini, terziden müşterinin santimle

kumaş getirdiğini, kitapçıdan kitap satın alanların kalmadığını öğreniriz. Sandal Bedesteni’nde insanlar palto, semaver, yorgan, yemek takımı gibi en gerekli eşyalarını pazara çıkartır. Araştırmanın sonucuna göre memlekette sıkıntı vardır. Derviş, şu ayrıntıları vurgular temel olarak:³⁸

“Bu ankete başladığımız zaman hedefimiz dünyayı kasıp kavuran iktisadi buhranın memleketimiz hudutları içinde ne derecelerde tesir yaptığını ve bilhassa bizde hangi mesleklerin bundan en fazla zarar gördüğünü, halkın işitir kabiliyetinin ne dereceye kadar düşmüş bulunduğunu tespit etme... Bizdeki darlık, iktisadi buhranın tesirleri kadar, medeni hayatımızın genişlemesiyle ihtiyaçlarımızın artmasından da ileri gelmiştir” der.

Bu dizide bir diğer önemli tespit, lokantaya kadınların yalnız gitmediğidir.

Yine başka bir röportaj dizisi 25–29 Mayıs 1935 tarihleri arasında gerçekleştirdiği İstanbul halkının barınma olanaklarına, yaşam şartlarına ilişkin “İstanbul Halkı Nerelerde Otururlar” isimli röportajlardır. “Mağara kovuklarından bozma bir odada yaşayan altı çocuklu bir ana” röportajında,³⁹ güneş almayan, rutubet içinde altı çocuğuyla yaşayan bir anneye kulak verir. “Bekâr yatağı sultan odaları”⁴⁰ isimli röportajında ise bekâr odalarını şöyle tasvir eder Derviş: “Şehrin yiyeceğini satanlardan altı kişi insan kiri ve insan teri kokan avuç içi kadar odada idiler. Biri yemek yiyor, yanı başındaki çatlak topuklarının kirini göstermekten çekinmeyerek rahat rahat uyuyordu”. Burada yaşayanlar en iyi ihtimalle hamallık yaparak geçimlerini sağlamaktadırlar o da iş buldukça. Yaşam şartları Derviş’i hayrete düşürecek biçimde sefildir. “On iki senedir cami avlusunda yatan garip adam” ise cami avlusunda yaşayan yalnız bir adamın hikâyesidir⁴¹. “Şehrin göbeğinde etraftı surlarla çevrili dokuz hanelik bir köy”⁴² isimli röportajında yine sefalet içinde yaşayan insanları, kanalizasyon sorununu, özellikle kadınları ve çocukları konu alır:

“Bu küçük avlu, isterseniz ona köy meydanı demekte devam edelim- birbirinden kirli, birbirinden sümüklü, birbirinden bakımsız çocuklarla dolu. Çıplak ayakları kurumuş çamurdan iskarpin giymiş, yüzleri belki doğduklarından beri su ve saçları tarak görmemiş yavrular, kendileri kadar bakımsız ve kirli analarının etrafında koşup duruyorlar. Anneler toprakların üzerine oturmuş, yün örüyorlar... On beş seneden beri İstanbul’un en işlek yerinde temiz evlerin, imalathanelerin, fabrikaların, ticarethanelerin sırasında bulunan bu köy ve kim bilir daha görmediğimiz buna benzer niceleri durdukça senelerden beri İstanbul sokaklarında dolaşmayı bize haram etmiş olan kanalizasyon işlerinin neye yaradığını sormaktan kendimi alamıyorum”.

“150 kiracısı olan 35 odalı Taşhan”⁴³da ise Taşhan’da yaşayan muhacirlerin sıkıntılarını dile getirir: “Bütün muhacirlerin bir ricası var. Şunu gazeteye yazınız, dedi. Biz burasını elektrikle kiraladık. Hâlbuki burada elektrik yedide yanar. Onda söner. Gece çalışılmasına imkân yoktur. Bu elektrikleri on ikiye kadar yakınsınlar... Bunu gazetede yazınız, olur mu?”

Çocuklar Derviş’in röportajlarının ilgi alanından çıkmaz. Yazdığı gazetede (29 Nisan 1935) “Gülbüz Çocuk Müsabakası” haberi yer alırken Derviş, “Çocuk Bayramında İstanbul Sokakları” isimli bir yazı dizisi yayımlar: “Bayram yapamayan çocuklar” (24 Nisan 1935), “Sefaletten kurtulmak isteyen çocuk” (31 birinci teşrin 1935), “Sanatkâr olmak isteyen çocuk” 9 (ikinci teşrin 1935) gibi. 22 Ağustos- 5 Eylül 1935 tarihleri arasında ise “Çocuklarımız Ne Halde?” başlıklı bir röportaj dizisi yayımlanır Derviş tarafından. Çocukların sağlık durumlarıyla ilgili olarak hekimlerle, bakım emeğiyle ilgili annelerle, “Ben çalışmaktan korkmam ama aklım evde kalıyor, geçen sene birisi mangala düşerek yandı. Şimdi korkumdan en küçüğü yalnız bırakamıyor, ona baksınlar diye ötekileri de mektebe göndermiyorum,” diye feryat eden, işe giderken çocuğunu bırakacak yer isteyen Fatma’yla,⁴⁴ yaşam şartlarıyla ilgili “Siz hiç aç kaldınız mı?”⁴⁵ diyen çocukların kendileriyle, kimsesiz çocuklarla, Çocuk Esirgeme Kurumu yetkilileriyle, eğitim durumlarıyla ilgili öğretmenlerle, çocuk haklarıyla ilgili avukatlarla röportaj yapar. En son olarak da kendi düşüncelerini yazar:⁴⁶ “Artık buna bir nihayet verilmelidir. Memleketimizde has ve üvey evlat olarak imtiyazlı ve sefil iki sınıf çocuk görmek istemiyoruz.” Yoksul, kimsesiz çocuklar için derhal bir çözüm bulunmalıdır. Yine bu röportaj dizisi içinde genç kadınlarla çalışma yaşamıyla ilgili konuşur, onların umutsuzluğunu dile getirir. Üniversite bitirmenin de kadınlar için pek bir anlamı yoktur iş yaşamında yükselmek mümkün değildir:⁴⁷

“ Bir genç kızın elinde ne kadar büyük bir diploma olursa olsun bir yere müracaat edince ona verilen iş daktiloluk veya evrak memurluğu... Eğer hayatımızı kazanmak için tahsil ediyorsak o kadar uzun müddet çalışmaya hacet yok, orta mektebi bitirince hemen hayata atılmak bu işin en pratik şekli... Hem insan hayatını daha erken kazanmış oluyor... Öyle ya tahsilli ve tahsilsiz kızların buldukları işler arasında hiçbir fark bulunmadığına göre...”

Sonuç Yerine

Suat Derviş, yukarıda sözü edilen röportaj dizilerinden de görüldüğü gibi sıkı bir muhabir, gözü pek bir gazetecidir. Görüştüğü kişilerin söyledikleri karşısında kendisini çaresiz hisseder, söyleyecek söz bulamaz. Vinçten kopan yükün altında kaldığından sakatlanan İslam’ın sorusunun yakıcılığı karşısında susmaktan başka bir şey elinden gelmez:

“Ben kazaya uğradığım günden beri bana bütün bu şeyleri soran olmadı. Sen niye benim halimi merak ediyorsun, neden bana bunları soruyorsun? Ben gazeteciyim diyorum. Senin derdini gazeteme yazmak istiyorum. Peki gazeteye yazacaksın da ne olacak? Bu suale müspet bir cevap vermekte aciz olduğumdan kabahatliymiş gibi karşısında susuyorum.”⁴⁸

Yoksulların, ezilenlerin, çocuk ve kadınların seslerine kulak vermesinin ötesinde çözüm de üretir. Bir işsizle kapı kapı dolaştığı ve onun çaresizliğini paylaştığı röportajında, acilen iş ve işçi bulma kurumlarının kurulmasını ve her işsiz buraya kaydının tutulmasını önerir. İş arayanlar bu kurumlar aracılığıyla iş aramalıdır. Medeni bir memlekette kapı kapı dolaşıp iş aranmaz⁴⁹.

Suat Derviş bu röportaj dizileri dışına çıkarak aynı gazetede meşhur insanlara “Nelere Sinirlenirsiniz?”⁵⁰ sorusu gibi kritik bir soru sorar. Bu dizi sınıf farkına, farklı sınıftan kişilerin yaşamı algılayışlarına, dertlerinin farklılığına dikkat çekmek için yapılmış bir röportaj dizisi olarak düşünülebilir. Derviş, *Cumhuriyet Gazetesi*’nden ayrıldıktan sonra 1936’dan itibaren *Tan Gazetesi*’nde yine çeşitli sınıflardan kadınlarla yaptığı röportajlarla,⁵¹ *Son Posta Gazetesi*’nde magazin ağırlıklı tarzda yazı ve röportajlarıyla,⁵² yine *Haber* gazetesinde yazdığı fıkralarla gazetecilik yapmaya devam eder, ta ki 1945’li yıllarda solculuk yüzünden damgalanıp gazetelerde iş bulamaz oluncaya kadar.

“Beni hayal değil, hayat alakadar ediyor. Çünkü hayat ve hakikat en güzel rüyadan, en parlak hayalden çok daha zengin, çok daha cazip.”⁵³ Suat Derviş’in 1936 yılında yakın arkadaşı Neriman Hikmet’e söylediği bu sözler sokakların, insanların onun ilgisini çekme nedenini anlatıyor. Derviş’in röportajlarından yansıyan suskunluğundan, kederinden, çaresizlik karşısında öfkesinden, özellikle her daim konuştuğu, dertleştiği insanlarla yoldaşlığından, onları saygıyla dinlemesinden ve de kendinden ödün vermemesinden kısacası hayattaki duruşundan, isyanından, mesleğine olan inancından öğrenilecek çok şeyimiz var.

- ¹ Rasih Nuri İleri, “Suat Derviş- Saadet Baraner”, *Tarih ve Toplum*, Mayıs 1986 (29), 17.
- ² Babası, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi profesörlerinden Doktor İsmail Derviş Bey; büyükbabası Osmanlı’da çağdaş kimya derslerini başlatan ve *Usul-i Kimya* isimli ders kitabının yazarlarından olan Müşir Derviş Paşa’dır. Annesi ise Abdülaziz’in mabeyncilerinden ve musikişinaslarından Kamil Bey’in kızı Hesna Hanım’dır.
- ³ Aktaran, Fatmagül Bertkay, “İki Söylem Arasında Bir Yazar: Suat Derviş”, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Problemler, Araştırmalar, Tartışmalar* (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998), 289.
- ⁴ O dönemde evine sıklıkla uğrayan ve kendisini çok seven devrimci gençlerden biri olan Osman Bahadır’ın aktarımı.
- ⁵ İleri, “Suat Derviş- Saadet Baraner”, 17.
- ⁶ Liz Behmoaras, *Suat Derviş ; Efsane Bir Kadın ve Dönemi* (İstanbul : İletişim Yayınları, 2008), 106.
- ⁷ *1936 Modeli Gençler ve Zavallı Peyami Safa*. Aktaran, Bertkay, “İki Söylem Arasında Bir Yazar: Suat Derviş”, 291.
- ⁸ İsmet Hakkı, « Kadınlarımız ve Maarif », *Demet*, 24 Eylül 1324, no:2, s. 24-27.
- ⁹ Ulviye Mevlan, « Düşünüyorum », *Kadınlar Dünyası*, 2 mart 1918, no :163, s.2.
- ¹⁰ Şefika Kurnaz, *II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını* (İstanbul : Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996), 112.
- ¹¹ *Yedigün*, 1933-1950 yılları arasında haftalık olarak Sedat Simavi tarafından yayımlanır. 15 Mart 1933-14 Mart 1948; 1-784 sayı, 20 Mart 1948-13 Mart 1949; 1-52 sayı, 17 Mart 1949-9 Mart 1950; 1-52 sayı ve 16 Mart 1950-17 Ağustos 1950 1-23 sayı olmak üzere toplam 911 sayı çıkarılmıştır.
- ¹² Bkz. daha ayrıntılı bilgi için, Feryal Saygılıgil, “*Yedigün Dergisi’nde İdeal Eş ve Anne Olarak Kadın*”, *Toplumsal Tarih*, (Mart 2001), sayı: 87, s. 30-34.
- ¹³ Alaaddin Gövsa, “Kadın Elinde Kalem”, *Yedigün*, sayı: 214, cilt: 9, yıl: 1937, s.6.
- ¹⁴ Eğitim politikaları da ona göre, cinsiyetçidir. Bkz. Akşit, E. E.(2005). *Kızların Sessizliği; Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul; Bahadır, O. (2004). “80 Yıl Önce Cumhuriyet”, *Cumhuriyet Gazetesi*. ; Sayılan, F. (2012). “Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim”, *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim; Olanaklar ve Sınırlar*, Derleyen: Fevziye Sayılan, Dipnot Yayınları, Ankara.
- ¹⁵ Fatma Şenden Zırhlı, *Sosyal Güvenlik ve Kadın* (İstanbul: Minerva Yayınları, 2000), 84.
- ¹⁶ Şenden, *Sosyal Güvenlik ve Kadın*, 89.
- ¹⁷ Şenden, *Sosyal Güvenlik ve Kadın*, 85.
- ¹⁸ Suat Derviş, “Beş senedir işsizim. Bir adam beş sene işi olmadan nasıl yaşar?”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Nisan 1935.
- ¹⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, “Darülaceze’de mübaya memuru idim”, 4 Nisan 1935.
- ²⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, « Vinçten kopan yükün altında kalan adam », 5 Nisan 1935.
- ²¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, “Askerden geldikten sonra işini kaybeden adam”, 6 Nisan 1935.
- ²² Bu konudaki tartışmalar için Bkz. Yaprak Zihnioglu, *Kadinsız İnkılap; Nezihe Muhittin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği* (İstanbul: Metis Yayınları, 2003), Ayşe Durakbaşa, “Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve Münevver Erkekler”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler* (Ed.: Ayşe Bertkay Hacimirzaoğlu), (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998).
- ²³ Şükufe Nihal, *Cumhuriyet Gazetesi* “Köklü Barışı Kurmakta Kadın Nasıl Muvaffak Olabilir?”, 27 Nisan 1935. ; Şükufe Nihal, “Tek Terbiye”, 16 Mayıs 1935.
- ²⁴ Sabiha Zekeriya, *Cumhuriyet Gazetesi*, “Kadınlar ve Sulh”, 6 Nisan 1935. ; Sabiha Zekeriya *Cumhuriyet Gazetesi*, “Yanlış Yolda Giden Bir Feminizm”, 26 Nisan 1935.
- ²⁵ Üç Kadın Öğrenci, *Cumhuriyet Gazetesi* “Feminizm için Türk Kadını Ne Düşünüyor?”, 20 Nisan 1935.
- ²⁶ Felsefeci Belkıs, *Cumhuriyet Gazetesi* “Feminizm için Türk Kadını Ne Düşünüyor?”, 22 Nisan 1935.
- ²⁷ Bu kongre başka bir yazının konusudur. Bkz. Zafer Toprak, “Türkiye’de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkası’ndan ‘Arsiulusal Kadınlar Birliği Kongresine (1923–1935)”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, no: 2, (1994): 5–12.
- ²⁸ Suat Derviş, *Cumhuriyet Gazetesi*, “Bir işçinin hayatı bir ustabaşının hiddetine feda edilmemelidir”, 7 Nisan 1935.
- ²⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, “Parmağını makine deldi diye işten çıkarılan kadın”, 8 Nisan 1935.
- ³⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, “Makinedeki arızayı anlayayım derken...”, 9 Nisan 1935.
- ³¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, “Gözleri bozulduğu için onu işten çıkarmışlar”, 10 Nisan 1935.
- ³² *Cumhuriyet Gazetesi*, “Amele Teavün sandıklarına ihtiyacımız var”, 11 Nisan 1935.
- ³³ *Cumhuriyet Gazetesi*, « Çocuğu hastalanırsa kadın işçi ne yapar ? », 15 Nisan 1935.

- ³⁴ *Cumhuriyet Gazetesi*, “İşçi ailelerinde evlada kalan miras: Hayat Yüğü”, 17 Nisan 1935.
- ³⁵ Ahmet Makal, “ Türkiye’de Kadın Emeğinin Tarihsel Kökenleri: 1920–1960”, *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği*, (Hazırlayanlar: Ahmet Makal- Gülay Toksöz), (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi, 2012), 109.
- ³⁶ Makal, *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği*, 66.
- ³⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, “Kasabı Dinlerseniz Halk Ete Oruçlu”, 10 Ocak 1936.
- ³⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, “Anketten Çıkan Netice”, 17 Ocak 1936.
- ³⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Mayıs 1935.
- ⁴⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Mayıs 1935.
- ⁴¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Mayıs 1935.
- ⁴² *Cumhuriyet Gazetesi*, 28 Mayıs 1935.
- ⁴³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Mayıs 1935.
- ⁴⁴ *Cumhuriyet Gazetesi*, “ Çocuklarımız Ne Halde? İşçi Kadına Göre”, 25 Ağustos 1935.
- ⁴⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, “Çocuklarımız Ne Halde? Çocuklara Göre”, 26 Ağustos 1935.
- ⁴⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, “Bayram Yapamayan Çocuklar”, 24 Nisan 1935.
- ⁴⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, “Genç Kıza Göre”, 3 Eylül 1935.
- ⁴⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, “Vinçten kopan yükün altında kalan adam”, 5 Nisan 1935.
- ⁴⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, “Günü gününe yaşayanlarımız”, 13 Nisan 1936.
- ⁵⁰ 1–17 Mayıs 1935. Ünlü kişilere sinirlendikleri meseleleri sorarak bir röportaj dizisi hazırlar. Bu dizide yer alan Fahrettin Kerim’e (9 Mayıs) göre kadınlar erkeklerden daha sinirlidir. Derviş hemen itirazını dile getirir ve erkekleri de kadınlar sinirli gördüğünü söyler. Mahmud Yesari, Nizamettin Nazif, Şair Mithat Cevdet, Aktris Halide, Selim Sırrı Tarcan, Nezihe Muhittin, Peyami Safa bu dizide yer alan diğer kişilerdir. 1–16 Mart 1936 tarihleri arasında yayımlanan “Edebiyatımız Ne halde” başlıklı röportaj dizisi ise kendisinden gazete tarafından istenmiştir. Bu dizi kapsamında Üstad Halid Ziya, Hüseyin Cahid, M. Turhan, Peyami Safa, Falih Rıfkı, Orhan Seyfi ile görüşür.
- ⁵¹ Liz Bohmearas, *Suat Derviş ; Efsane Bir Kadın ve Dönemi*, 117.
- ⁵² Örneğin, “İstanbul’un En Şık Kadını Kim”, *Son Posta*, 2 Birinciteşrin, 1937.
- ⁵³ Liz Behmoaras, *Suat Derviş ; Efsane Bir Kadın ve Dönemi*, 126.

Kaynakça

- Behmoaras, Liz, *Suat Derviş ; Efsane Bir Kadın ve Dönemi* (İstanbul : İletişim Yayınları, 2008).
- Berktaş, Fatmagül, “İki Söylem Arasında Bir Yazar: Suat Derviş”, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Problemler, Araştırmalar, Tartışmalar* (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998).
- Gövsal, Alaaddin, “Kadın Elinde Kalem”, *Yedigün*, sayı: 214, cilt: 9, yıl: 1937.
- İleri, Rasih Nuri, “Suat Derviş- Saadet Baraner”, *Tarih ve Toplum*, Mayıs 1986 (29).
- Kurnaz, Şefika, *II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını* (İstanbul : Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996).
- Makal, Ahmet, “ Türkiye’de Kadın Emeğinin Tarihsel Kökenleri: 1920–1960”, *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği*, (Hazırlayanlar: Ahmet Makal- Gülay Toksöz), (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi, 2012).
- Toprak, Zafer, “Türkiye’de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkası’ndan ‘Arsıulusal Kadınlar Birliği Kongresine (1923–1935)”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, no: 2, (1994): 5–12
- Zırhlı, Fatma Şenden, *Sosyal Güvenlik ve Kadın* (İstanbul: Minerva Yayınları, 2000).